

PB - 04528

کتابخانه خورشید

پایان نامه ها و پژوهش های قرآنی

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

طبق حقوق مؤلفین کلیه حقوق این پایان نامه محفوظ و موبوط به مؤلف آن می باشد
هرگونه استفاده از مطالب منوط به کسب اجازه از مؤلف می باشد



شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

تحقیق پایانی سطح ۲

(کارشناسی)

مدرسه علمیه الزهرا (س)

شهرستان ری

شرایط شفاعت در قرآن و سنت

استاد راهنما

خانم گودرزی

استاد داور

آقای مهدی رفیعی موحد

محقق

حمیده جعفری کفرانی

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

زمستان ۸۴



شرایط همکاری و اشتراک

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

اهدا

این تحقیق حاصل راهنمایی‌ها و تلاشهایی بود که اساتید محترم در طول مدت انجام آن از این جانب دریغ ننموده اند لذا بر آن دیدم تا به منظور جبران قسمتی از زحمات اساتیدم این تحقیق را به تمامی مروجین و دستداران علوم اسلامی خصوصاً اساتید محترم حوزه تقدیم نمایم.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

تقدیر و تشکر

انجام این تحقیق بدون لطف و محبت دوستان و نزدیکان و اساتید ارجمندم خصوصاً خانواده و استاد محترم خانم گودرزی برای حقیر مقدور نبود. حال که به حول و قوه الهی با یاری آنان موفق به انجام آن شدم، وظیفه خود می دانم که ضمن شکرگذاری به درگاه باری تعالی، از این بزرگواران که با سعه صدر به من یاری رساندند و در تمام مراحل مشوقم بودند تشکر و قدردانی نمایم. انشاءالله که اجر این عزیزان در بارگاه الهی محفوظ خواهد بود.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

چکیده

یکی از موضوعات مهم در مبحث معاد، مسأله شفاعت است که در این تحقیق به تعریف و اقسام و شرایط و آیاتی که در این مورد در قرآن کریم آمده است، و همچنین به بررسی روایات وارده بر این مورد پرداخته است. و در این مورد برای بررسی این موضوع با مراجعه به کتابخانه های مختلف و با سایت های اینترنتی به تحقیق و بررسی این موضوع پرداختم و از منابع متعددی که شامل کتب روایی، تاریخی، تفسیری و باعقیدتی بوده استفاده نمودم که از جمله میتوان به چندین مورد اشاره کرد: معاد در قرآن از آقای جوادی آملی، شفاعت در قلمرو عقل، قرآن و حدیث از آقای جعفر سبحانی، شفاعت از آقای احمد مطهری، عدل از آقای دستغیب، عدل از امام خمینی (ره) و... که نام آنها در فهرست منابع آورده شده است. و اما در مورد مسأله شفاعت، عده ای ظاهربین و سطحی نگر با نگاه کردن به ظواهر آیات قرآن شروع به تفسیری کرده اند که با اهداف اصلی قرآن و اولیاء الهی منافات دارد چرا که با آوردن یک سری شبهات به انکار مسأله شفاعت پرداخته اند و یا در مفهوم آن اشتباه کرده و باعث سوء استفاده افراد از آن شده که در نتیجه موجب جرأت در انجام گناه می شود. لذا در این تحقیق به ارزیابی درست شفاعت از طریق آیات قرآن و روایات پرداخته شده تا تمامی اشکالات و شبهات در این مورد از بین برود و دیگر جایی برای اشکال باقی نماند در واقع شفاعت در مورد افرادی صورت میگیرد که پیوند خود را به کلی با دین خدای متعال قطع نکرده و قابلیت آن را دارند که با وجود آلودگی به برخی گناهان به برکت شفاعت شافعان بار دیگر مشمول رحمت حق شوند. عقیده به شفاعت از قرآن و سنت گرفته شده و در آیات مربوطه ویژگی شفاعت کنندگان و شفاعت شوندگان و همچنین پاسخ به شبهات مربوط به آن آمده است. طبق آیات و روایات ملاک اصلی در مورد شفاعت ایمان به خداست که اگر در یک فرد مسلمان به معنای واقعی موجود باشد مشمول شفاعت واقع می شود البته شرایط دیگری نیز وجود دارد از جمله رضایت و خشنودی خداوند از بنده و داشتن ولایت که موجب سعادت اخروی می شود. همچنین اگر اتساع بداند که شفاعت دلاری قاتون است و باید با اذن خداوند انجام گیرد

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

و يك امر كاملاً حساب شده است ديگر شبههاتي همچون اينكه شفاعت موجب جرات در گناه مي شود و يا شفاعت اولياء نسبت به خداوند يعني دايه ي مهربان تر از مادربا شفاعت نوعي پارتي بازي است و ... وجود نخواهد داشت. بنا بر اين نتيجه اينكه شفاعت امري است از طرف خداوند و با اين او كه از روي حساب و با شرايط خاصي براي نجات بندگان انجام مي شود و اينگونه است كه ميتوان گفت هر كسي نمي تواند شفاعت كند و هر كسي نمي تواند مشمول شفاعت واقع شود و نيز هر گناهي هم مورد شفاعت واقع نمي شود. با اين حساب همچگونه سوء استفاده از آن نمي توان كرد و باعث تجري هم نمي شود.

واژه هاي كليدي

شفاعت: وساطت شخص براي نجات شخص گنهكار

شفيع: كسي كه شفاعت مي كند.

مشفوع له: كسي كه شفاعت مي شود.

مشفوع عنده: كسي كه شفاعت را مي پذيرد.

شفاعت تكويني: تأثير هر سبب تكويني و مادي در عالم اسباب.

شفاعت تشريعي: مربوط است به ثواب و عقاب قيامت و نجات از جهنم.

مقام محمود: در قرآن از شفاعت به عنوان مقام محمود ياد کرده است.

تجري: جرات شخص در انجام گناه.

ترجيح بلامرجح: برتري دادن چيزي بر چيزي ديگر بدون دليل.

آدرس: قم، بلوار شهيد منتظري، كوچه شماره ۸، پلاك ۱۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	بخش اول : کلیات
۱	مقدمه
۲	تعریف و تبیین و ضرورت و اهداف موضوع
۳	پیشینه موضوع
۵	روش تحقیق
۵	محدودیتها
۶	واژه های کلیدی
۶	سؤالات اصلی و فرضیه
۷	ساختار و محدوده تحقیق

بخش دوم : حقیقت شفاعت

مفهوم شفاعت:

۹	الف) شفاعت در لغت
۹	ب) شفاعت در اصطلاح
	انقسام شفاعت:
۱۲	الف) شفاعت تکوینی و تشریحی
۱۳	ب) شفاعت فقهی و کلامی
۱۴	اثر تربیتی شفاعت

بخش سوم : شرایط و ضوابط شفاعت

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

شرایط و ضوابط شفاعت کنندگان

- الف (توحید و شهادت به حق و با علم ۱۸
- ب (با اذن الهی ۱۹
- ج (مقام ارتضا و عهد الهی ۲۰

شفیعان

- ۱ - خدووند متعال ۲۲
- ۲ - پیامبران ۲۷
- ۳ - امامان و پیشوایان ۳۳
- ۴ - فرشتگان ۳۵
- ۵ - قرآن ۳۷
- ۶ - اطاعت خدا ۳۹
- ۷ - خویشاوندان و همسایگان ۳۹
- ۸ - شهداء راه حق ۴۰
- ۹ - مؤمنان و پارسایان ۴۰
- ۱۰ - عالم و یا دانشمندان و دین پژوهان ۴۱
- ۱۱ - فقرا و تنگستان ۴۱
- ۱۲ - توبه و بازگشت به خدا ۴۲
- ۱۳ - روزه ۴۳
- ۱۴ - درود بر محمد و آل محمد ۴۴
- ۱۵ - متعلمان و حافظان قرآن که به آن عمل کنند ۴۵

شرایط و ضوابط شفاعت شوندگان

- الف (ایمان به خدا ۴۶
- ب (مقام ارتضا و عهد الهی ۴۷
- ج (توبه و استغفار ۴۸

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

- د (حصول لیاقت به شفاعت پس از تحمل فشارها ۴۹
- ه (پیوند با شفیع ۵۰
- محرومین شفاعت ۵۴
- ۱ - کافر ۵۶
- ۲ - مشرکین ۵۲
- ۳ - منکران روز رستاخیز و تارکان نماز ۵۴
- ۴ - ستمگر ۵۶
- ۵ - دشمنان خاندان رسالت ۵۵
- ۶ - کسانی که به شفاعت اعتقاد ندارند ۵۶
- ۷ - خائن ۵۷
- ۸ - زنا کار ۵۷

بخش چهارم: بررسی شبهات

- ۱ - آیا شفاعت يك نوع پارتی بازی و وسیله تراشی است ؟ ۵۹
- ۲ - شفاعت در قرآن فقط به معنای واسطه گری پیامبران برای هدایت مردم از طریق وحی است نه برداشت عقاب ۶۰
- ۳ - شفاعت با عدل منافات دارد ۶۱
- ۴ - چرا خداوند مستقیماً گناهکاران را مورد عفو قرار نمی دهد تا دیگر نیازی به شفاعت نباشد ؟ ۶۲
- ۵ - شفاعت تأثیر غیر خدا در ذات اوست ۶۳
- ۶ - مسیح فدای معاصی مردم گردید ۶۴
- ۷ - شفاعت کنندگان مهربانتر از خداوند هستند ۶۴
- ۸ - درخواست حاجت از غیر خدا حرام است ۶۵
- ۹ - توسل و درخواست باید از زندگان باشد ۶۶

- ۱۰ - شفاعت به معنای تأثیر کار دیگران در سعادت فرد شفاعت شونده است نه تأثیر خود او ۶۸
- ۱۱ - يك فرقه از مسلمين به نام معتزله بر اين مسأله معتقدند كه گناهكاران و مرتكبين كبائر مشمول شفاعت واقع نمي شوند ، دليل بر مدعای خود چه دارند و پاسخ چیست ؟ ۶۹
- ۱۲ - آیا اعتقاد به شفاعت مایه جرأت افراد در گناه می شود ؟ ۷۰
- ۱۳ - آیا مشمول شفاعت شدن ، مزد گرفتن بدون کار نیست ؟ ۷۲
- ۱۴ - لگر راه رسیدن به سعادت را با راهنمایی عقل ببیماییم به شفاعت بر نمی خوریم ، از طرفی قرآن نیز مسأله شفاعت را به طور شفاف بیان نکرده و لذا از متشابهات است. بنابراین ، ادب دینی اقتضا دارد که درباره شفاعت ساکت بوده و علم آن را به خدا واگذار کنیم. ۷۳
- ۱۵ - شفاعت یعنی تغییر در سنت خداوند و شفاعت بعضی از گناهان نسبت به بعضی دیگر ترجیح بلامرجه است. ۷۴
- نتیجه ۷۶
- منابع و مأخذ ۷۸

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲



آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

حقیقت شفاعت

یکی از اعتقادات شیعه که در دیگر فرقه های اسلامی به این شکل مطرح نمی باشد ، شفاعت است که باید مورد بررسی قرار گیرد. و چنانچه درست ارزیابی شود و پیام آن به خوبی از آیات قرآن اقتباس گردد ، دیگر جایی برای اشکال باقی نخواهد ماند.

چرا که در این رابطه اشکالات و شبهات بسیاری از طرف منکرین شفاعت ، به ویژه اهل تسنن وارد شده و حتی در بعضی موارد این مسأله به طور کامل منتفی گشته و چه بسا از زبان قرآن بیان کرده اند که شفاعت وجود ندارد و یا این که شفاعت نوعی شرک است و شبهاتی از این قبیل. بنابراین لازم دیدم که تحقیقی در این زمینه انجام دهم و تا حدی بتوانم این واژه را روشن کنم و شبهاتی که در این مورد وارد شده را بیان و پاسخ آنها را نیز بیان کنم. تا اینکه بندگان بدانند که هر گناه و یا هر شخص مجرمی با هر گناهی بخشیده نمی شود. لذا با مراجعه به کتب مختلف در مورد این موضوع از جمله کتاب معاد در قرآن نوشته آقای جوادی آملی و یا کتاب شفاعت در قلمرو عقل ، قرآن و حدیث از آقای جعفر سبحانی ، به مطالعه و بررسی آنها پرداختم و تا حدی خود را با این موضوع نزدیک کردم، تا به هدف خود در این مسأله برسم.

شفاعت از جمله موضوعاتی است که از زمان خلقت آدم وجود داشته و تا روز قیامت و حساب وجود خواهد داشت و از آنجا که استشفاع چیزی جز درخواست دعا از شفیع نیست لذا وقوع نمونه هایی از این امر در عصر انبیاء - علیه السلام - از خود قرآن به دست آمده است.

از جمله وقتی حضرت آدم - علیه السلام - از بهشت رانده شد از خداوند طلب شفاعت کرد تا او را ببخشد و دوباره به بهشت بازگردد.

دیگر اینکه فرزندان یعقوب ، پس از فاش شدن مظلومان از پدر درخواست کردند که از خداوند برای آنان طلب آمرزش کند و حضرت یعقوب نیز درخواست آنان را پذیرفت و

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

به وعده خود در موعد مقرر عمل کرد. و نمونه هایی دیگر نیز در این مورد در قرآن آمده که ما از بیان آن صرف نظر می کنیم.

قبل از هر چیز دیگری باید به تعریف شفاعت بپردازیم تا با آن بیشتر آشنا شویم. شفاعت از لغت شفع گرفته شده و به معنی پیوستن به فردی برای کمک کردن به او می باشد، و در اصطلاح به وساطت شخص برای نجات گنهکار شفاعت می گویند. با توجه به مفهوم شفاعت از نظر لغوی و اصطلاحی از دیدگاه های مختلف به چند نوع تقسیم می شود که یا در مادیات و عالم اسباب مطرح است مانند آب برای رفع تشنگی ، و یا در ثواب و عقاب مطرح است مانند نجات شخص گنهکار از عذاب خداوند. و از جهتی دیگر یا مربوط است به احکام که محور آن فعل اختیاری مکلف می باشد مانند نیکی کردن و ترک محرمات که از حسن برخوردار است ، و یا مربوط است به هستها و نیستها و موضوع باید و نباید اعتباری قرار نمی گیرد. مانند فعل خدا و فعل ملائکه الهی که هم در دنیا و هم در آخرت می باشد.

با توجه به اینکه گفتیم هر شخصی با هر گناهی مشمول شفاعت واقع نمی شود ، می توان پی برد که برای شفیع بودن و شفاعت شدن شرایطی لازم است و تا آن شرایط نباشد شفاعت پذیرفته نمی شود.

از جمله شرایطی که شفیع باید داشته باشد این است که در درجه اول موحد و یکتاپرست باشد و به حق و با علم شهادت دهد. قرآن کریم هم در این مورد می فرماید:

" و لا یملك الذین یدعون من دونه الشفاعة إلا من شهد بالحق و هم یعلمون " ؛ " و کسانی که به جای خدای یکتا بتها را می خوانند ، اختیار شفاعت ندارند مگر کسانی که به حق گواهی و شهادت دهند و دارای علم باشند. " (سوره زخرف ، آیه ۸۶)

نوم اینکه با این الهی شفاعت کنند ، خداوند در قرآن می فرماید: " من ذا الذی یشفع عنده إلا بانئه " ؛ " کیست که بدون این خداوند نزد او شفاعت کند. " و آیات دیگری هم در ثبوت این موضوع بیان شده که برای جلوگیری از طولانی شدن بحث از آوردن بقیه آیات حذر می کنیم. اما این را می گوئیم که همه این آیات دلالت بر این دارند که شفاعت شفیع

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

باید با اجازه خداوند باشد و تا او صلاحیت شفاعت کردن را به کسی ندهد ، شفاعتی صورت نخواهد گرفت.

سومین شرط این که در مقام ارتضا و عهد الهی باشد ، این شرط هم برای شفیع لازم است و هم برای شفاعت شونده ، منظور از این مقام با توجه به آیه قرآن و روایات همان ایمان به خداوند و قبول ولایت می باشد : " لا یملکون الشفاعة إلا من اتخذ عند الرحمن عهداً " ، " هیچ کدام مالک شفاعت نیستند مگر کسی که با خدا در این باره عهده داشته باشد. " (سوره مریم ، آیه ۸۷)

یکی از مصداق عهد برطبق روایات ، کسانی هستند که ولایت امیرالمؤمنین و پیشوایان پس از او را بپذیرند. از جمله : " ولاية امیرالمؤمنین و الأئمة من بعده صلوات الله علیه و علیهم ، فهو العهد عندالله " (نور الثقلین ، ج ۲ ، ص ۳۶۱) این دو شرط موجب رضایت و خشنودی خداوند می شود و همان مقام ارتضا می باشد.

شفیعان

با توجه به این شروط ، می توانیم از شفیعان یاد کنیم و آنها را بیان کنیم که حتماً این شرایط را دارا هستند. از جمله:

۱- خداوند متعال

خداوند متعال که تمام شفاعت از آن اوست و شفاعت دیگران نیز بدست او می باشد. " و لنذر به الذین یخافون أن یحشروا إلى ربهم لیس من دونه ولی و لا شفیع لعلهم یتقون " ؛ " و آنان را که از حضور در پیشگاه عدل خداوند هراسانند به آیات قرآن آگاه کن و بترسان که جز خداوند ، آنان را شفیع و یاور نمیست. " (سوره نعام ، آیه ۵)

همچنین آیه ۷۰ از همین سوره و آیه ۴ از سوره سجده و آیه ۴۴ از سوره زمر دلالت بر این موضوع دارند. و از همین جا معلوم می شود کسانی بتها را به عنوان شفیع قبول دارند ادعایی بیش نیست و اساساً بیهوده می باشد. قرآن کریم هم شدیداً با این عقیده به ستیز پرداخته و ادعای آنان را طرد می کند: " ... به بت پرستان گفته می شود چرا ما

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲